

POSUZOVÁNÍ VLIVU NA KLIMATICKÉ FAKTORY V RÁMCI SEA A EIA

Praktická doporučení
Česká verze

ASSESSING THE IMPACT ON CLIMATIC FACTORS IN SEA AND EIA PRACTICAL CONSIDERATIONS

Guidance

Justice and Environment 2021

Úvod

Srovnávací studie odhalily, že posuzování vlivu environmentálních faktorů na klima je pro řadu účastníků procesů posuzování vlivů na životní prostředí (EIA a SEA) stále poměrně abstraktní a složité.¹ Oba procesy přitom mohou být užitečnými nástroji, jak promítnout klimatickou problematiku do konkrétních opatření.

Tyto procesy jsou v České republice upraveny zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Zatímco proces SEA hodnotí dopad strategických koncepcí,² proces EIA se týká jednotlivých záměrů či projektů.³ Česká informační agentura životního prostředí provozuje veřejně přístupný informační systémy [SEA](#) i [EIA](#).

Proces SEA je vhodným nástrojem pro posouzení vlivu největších strategických plánů a programů (koncepcí) na klima, a to jak na mitigaci klimatické změny, tak na adaptaci. Významné koncepce by měly být nastaveny tak, aby účinně přispívaly k dosažení klimatických cílů. SEA může být nástrojem, který zajistí jejich soulad s mezinárodními závazky, cíli Evropské unie i národními strategiemi. Zároveň může zhodnotit odolnost samotné koncepce vůči nadcházejícím environmentálním změnám.

V situaci, kdy čelíme úpadku biodiverzity a degradaci životního prostředí, může být proces EIA účinným nástrojem, který přispěje ke kvalitě samotného projektu a zároveň k jeho dlouhodobé udržitelnosti.

Cílem tohoto doporučení je představit aspekty, které by v rámci obou procesů měly být zváženy při posuzování vlivu na klima. Usiluje o zlepšení porozumění zúčastněných stran a smysluplně propojení klimatické politiky s konkrétními koncepcemi a projekty.

¹ Studie [Strategic Environmental Assessments and Climate Change “Assessing the Impacts on Climatic Factors”](#) a [Assessing the Impact on Climate in Environmental Impact Assessments](#).

² Více informací o procesu SEA zde: <https://frankbold.org/poradna/zivotni-prostredi/zamery-ovlivnujici-zivotni-prostredi/sea/rada/co-je-sea>

³ Více informací o procesu EIA zde: <https://frankbold.org/poradna/zivotni-prostredi/zamery-ovlivnujici-zivotni-prostredi/eia/rada/co-je-eia>

Mainstreaming klimatu v rámci koncepcí

Mainstreaming, neboli integrace klimatické změny do plánování a rozhodovacích procesů je zásadním nástrojem k širokému prosazení klimatické mitigace a adaptace. Veškeré koncepce musí být v souladu s cílem udržet globální oteplování pod 1,5 °C a dosáhnout co nejdříve klimatické neutrality. Tyto snahy musí být participační, neboť k dosažení těchto cílů je potřeba spolupráce všech úrovní veřejné správy, stejně jako občanů a podniků.

Proces klimatického mainstreamingu zahrnuje:

Integraci a ověřování dopadů změny klimatu (včetně dopadů PP na změnu klimatu) – na klimaticky odolný rozvoj se musí nahlížet optikou změny klimatu;

Začlenění úvah o změně klimatu do existujících i plánovaných vládních politik, programů a strategií, spíše než jejich oddělený rozvoj;

Začlenění klimatických aspektů do cílů projektů, čímž se zajistí, že plánované činnosti budou věnovat potřebnou pozornost udržitelnosti;

Aby k úspěšnému začlenění mohlo dojít, rozhodnutí musí být činěna na základě **nejlepšího dostupného poznání** a s širokým zapojením stakeholderů;

Projekty musí **přispívat k dosažení klimatických cílů**, na mezinárodní, EU i národní úrovni; cíle musí být pro developery jasně formulované a projekty musí jasně vysvětlit, jak k dosažení cílů přispějí;

Ke klimatickým aspektům projektů je třeba přistupovat na základě **principu předběžné opatrnosti a principu udržitelného rozvoje**.

Tyto aspekty by měly být součástí plánování už od samého počátku.

Zvláštní pozornost (jak při plánování, tak při SEA) by měla být věnována vzájemnému vztahu klimatické změny a ochrany biodiverzity. Ztráta biodiverzity je srovnatelnou hrozbou – opatření proti změně klimatu tak nemohou být bezohledná k problému biodiverzity. Naopak, nejlepšími opatřeními proti klimatické změně jsou ta šetrně využívající přírodu.

Stav životního prostředí a klimatické cíle

V rámci plánování i procesů SEA a EIA je třeba se zeptat na dvě důležité otázky: Jaký je stav životního prostředí a jaké jsou klimatické cíle?

Data ohledně stavu životního prostředí lze čerpat z mezinárodních (zejména zprávy Mezivládního panelu pro změnu klimatu), evropských (výroční zprávy Evropské agentury životního prostředí) i národních zdrojů (např. [projekt Czech Globe](#) Akademie Věd ČR,).

Strategické koncepce jsou spojovníkem mezi současnou nevyhovující situací a klimatickými cíli, které se snaží tuto situaci napravit. Cíle jsou opět stanoveny jak na mezinárodní, tak na evropské i národní úrovni.⁴

Kromě snížení produkce skleníkových plynů by koncepce měly zahrnovat také aspekty adaptace na změnu klimatu. Posuzování této oblasti je v rámci procesu SEA stále nedopracované. Opatření vhodná k adaptaci si stanovují všechny země samostatně.

Věnování dostatečné pozornosti klimatické změně je výhodné i pro samotné investory. Může jim to přinést zejména tyto výhody:

- **Lepší znalost a pochopení rizik, ale i příležitostí, spojených s klimatickou změnou** (to umožní investorům lépe očekávat budoucí klimatické požadavky);
- **Potenciálně nižší cenu** (Akční plán Evropské komise: Financování udržitelného rozvoje se snaží o podporu více udržitelnější ekonomiky);
- **Lepší reputaci** projektu i investora (dlouhodobě zvýšenou společenskou přijatelnost).

Proces EIA může investorům pomoci vyhodnotit dříve nepředvídaná rizika, jako:

- Možné negativní **dopady na klima** (emise skleníkových plynů);
- Možné negativní **dopady na samotnou aktivitu** (politické, právní, technické, tržní, riziko ztráty dobré pověsti);
- **Fyzikální rizika** (spojená se změnami životního prostředí vlivem změny klimatu).

⁴ Na mezinárodní úrovni jsou stanoveny zejména v [Pařížské dohodě](#), na evropské pak v [Dlouhodobé evropské strategii 2050](#), [Evropském klimatickém zákoně](#) nebo v [Národních energetických a klimatických plánech](#).

Raná fáze plánování – posouzení aspektů spojených s klimatickou změnou

SCREENING V RÁMCI SEA

Studie ukázaly, že vliv koncepcí na klima musí být zvážen na nejvyšší strategické úrovni a co možná nejdříve. Není nutné, aby se SEA prováděla pro každou koncepci, ale je zásadní, aby při přípravě každé koncepce byl dopad na klima zvážen. Všechny strategické koncepce by měly být brány jako kroky ke klimatické neutralitě.

Orgány připravující strategické koncepce tedy musí:

- Provést SEA screening, aby zhodnotili, zda je proces SEA potřeba
- I když SEA vyžadována není, do plánování by měli být zapojeni environmentální experti

Největšími výzvami při posuzování ve vztahu ke klimatické změně jsou její dlouhodobé a kumulativní účinky, komplexnost jejích příčin a obecná nejistota. Neúplnost vědeckého poznání by však neměla být důvodem k neposouzení koncepce. Je třeba vždy vycházet z principu předběžné opatrnosti. Při posuzování by měly být zváženy dlouhodobé trendy a jaký vliv by na ně měla realizace koncepce.

Během plánování je tedy třeba odpovědět na otázku – Do jaké míry může koncepce přispět k:

- Realizaci **udržitelného rozvoje**,
- **Implementaci** environmentálních a klimatických **politik** a
- **Dosažení** přijatých **cílů** a klimatických **závazků**?

Pokud by koncepce mohla přispět k dosažení klimatických cílů, měla by projít procesem SEA, aby byl její přínos ještě zefektivněn.

SCREENING V RÁMCI EIA

Je třeba porozumět spojitosti mezi projektem a klimatickými cíli. Mělo by být jasné identifikováno, jak bude projekt přispívat k dosažení klimatických cílů a jak přispěje k adaptaci na budoucí změny.

Pokud by projekt vůbec neměl přispět k dosažení klimatických cílů, musel by být tento závěr odůvodněn experty a dohlížející orgán by měl kriticky zvážit, zda nestanoví další požadavky, aby projekt k mitigaci či adaptaci skutečně přispěl.

Už při přípravě dokumentace pro screening je nutné vzít dopad na klima v potaz a tyto aspekty řádně identifikovat. Posouzení by se mělo vztahovat na celý život projektu. Je třeba zejména představit:

- Jak projekt přímo či nepřímo **zvýší/sníží emise skleníkových plynů**;

- Jaký bude mít klimatická změna **vliv na projekt samotný**;
- Jak klimatická změna ovlivní **části životního prostředí** ovlivněné projektem – opatření pro zmírnění (mitigaci) identifikovaných vlivů a pro adaptaci na klimatickou změnu.

Otázky spojené s mitigací klimatické změny

Ve vztahu k emisím skleníkových plynů je třeba zhodnotit jejich množství a intenzitu pro každou část a fázi projektu během celého jeho života. To zejména zahrnuje:

- **Spotřebu energie**, při jejíž produkci dochází k emisím: energetická spotřeba, zdroje energie, tok energie, opatření energetické účinnosti;
- Emise spojené s **výrobou** vstupních materiálů (uhlíková stopa produktu);
- Emise spojené s veškerou **dopravou** nutnou k provozu;
- **Identifikaci alternativ**, které by vedly k nižší produkci emisí.

Otázky spojené s adaptací na klimatickou změnu

Projekt by měl přispívat k adaptaci prostředí, v němž se nachází. Stejně tak by měl být sám odolný vůči současným i budoucím dopadům klimatické změny. Mělo by být například zvaženo, jak by projekt mohl mít pozitivní vliv na klima, biodiverzitu i životní prostředí, zda využívá “nature-based” řešení (zelené plochy, zachycování uhlíku) apod.

V rámci posouzení je tedy nutné zejména zhodnotit:

- **Zranitelnost projektu** vůči přírodním katastrofám a dopadům klimatické změny;
- **Zranitelnost** zvažovaných **alternativ**;
- **Popis adaptace** na dopady klimatické změny.

Posouzení dopadu na klimatické faktory v SEA

Při posuzování dopadů koncepcí na klimatické faktory musí být kladen důraz na to, aby skutečně dostatečně přispívaly k dosažení klimatických cílů. Pozitivní dopad na klima není sám o sobě dostatečný. Koncepce musí mít nezbytný pozitivní dopad na klima, který je třeba k dosažení cílů. Pokud velké strategické koncepce nebudou dostatečně ambiciózní, nelze očekávat naplnění klimatických cílů na nižší, implementační úrovni jednotlivých projektů. V současné krizi již nemůže být přijatelné, abychom vytvářeli další negativní dopady na klima a biodiverzitu.

Vyhodnocení dopadů není vůbec jednoduchým úkolem; vyžaduje týmovou spolupráci a širokou znalost strategického plánování, stavu životního prostředí i klimatických cílů.

SCOPING FÁZE

V této fázi se vybírají cíle koncepce a zhodnocuje se, které její části budou mít vliv na životní prostředí a klima. Emise skleníkových plynů jsou přitom hlavním aspektem k posouzení, avšak ne jediným.

Při definování cílů je vhodné definovat jednotlivé “pod-cíle”, tedy konkrétní cíle (energetická účinnost, vyšší podíl OZE apod.), které přispívají k dosažení hlavního cíle (mitigaci a adaptaci na klimatickou změnu).

Kritéria pro hodnocení dopadů musí být stanovena ambiciózně. Vzhledem k tomu, že v současnosti přijaté klimatické cíle nejsou dostatečné pro udržení globálního oteplování pod 1,5 °C, měla by být kritéria stanovena ambiciózněji než politicky dohodnuté cíle.

Zhodnocení dopadů ve stanovisku k návrhu koncepce

Stanovisko k návrhu koncepce by mělo jasně vysvětlit, jak přistoupilo ke zhodnocení koncepce ve vztahu ke změně klimatu, jak a proč byly vybrány vhodné varianty a mělo by také doporučit konkrétní mitigační opatření. Ve stanovisku musí být obsažen popis stavu životního prostředí i předpokládaný dopad koncepce na něj.

Je nutné:

- Vzít v potaz **různé scénáře** změny klimatu (možné extrémní změny počasí, které by mohly narušit koncepci);
- Zanalyzovat vyvíjející se **trendy**;
- Zhodnotit možné **alternativy** z hlediska jejich dopadu na změnu klimatu a biodiverzitu;
- Využívat všech **příležitostí pro zlepšení** koncepce;
- Zhodnotit provázané **dopady změny klimatu a biodiverzity**;
- Zajistit, že mitigační opatření nemají negativní **dopad na adaptaci**.

Posouzení dopadu na klima v EIA

SCOPING FÁZE

I v případech, kdy by se jednalo o nepovinnou fázi, může přinést řadu výhod. Zpřehlední situaci pro investora, umožní zvážit alternativy už v rané fázi a představí možná mitigační opatření.

Zhodnocení dopadů v dokumentaci

Při posuzování dopadů je třeba zvážit zejména následující:

- Je třeba zhodnotit **zranitelnost** jak vůči změně klimatu, tak vůči jejím environmentálním, společenským i ekonomickým dopadům;
- Dlouhodobé a kumulativní **dopady změny klimatu** musí být prozkoumány, zejména pak různé kauzální vazby a propojení klimatické změny s biodiverzitou;
- Identifikace **alternativ a mitigačních opatření**;
- Je třeba vyhledávat alternativy, které by produkovaly **nižší množství emisí** skleníkových plynů (jiné technologie, materiály, zelená infrastruktura, využití OZE, zelená doprava);
- **Adaptační opatření** musí být zhodnocena nejen ve vztahu k projektu samotnému, ale i k širší oblasti, ve které se má nacházet (opatření na zadržování dešťové vody, na ochranu před povodněmi, vysokými teplotami, požáry apod.);
- **Monitoring a flexibilní management**: ačkoliv není přímo vyžadován, ve vztahu ke klimatické změně je nutné, aby docházelo k průběžnému monitoringu a evaluaci.